

RAAP België – Rapport 221

Herinrichting van het college Zottegem

Nota - Archeologisch Vooronderzoek
Verslag van de Resultaten
Proefsleuvenonderzoek – 2018E211

Eke
2018

Colofon

Opdrachtgever: Vanhout Projects nv
Lammerdries 12
2440 Geel

Titel: Herinrichting van het college
Nota - Archeologisch vooronderzoek
Verslag van de resultaten
Proefsleuvenonderzoek – 2018E211

Status: Definitief

Datum: 14 november 2018

Auteur: N. Vanholme & J. De Mulder

Veldwerk: J. De Mulder, M. Hendrickx, T. Van Speybroeck

Opmaak plannen: J. De Mulder

Projectcode: 2018E211

Raaproject: ZOKA02

Erkend archeoloog: RAAP België (OE/ERK/Archeoloog/2016/00154)

Bewaarplaats documentatie: RAAP België,
Begoniastraat 13
9810 Eke

Bevoegd gezag: agentschap Onroerend Erfgoed

RAAP België BVBA
Begoniastraat 13
9810 Eke
telefoon: 09/311 56 20 - 0498/44 16 99
E-mail: raap@raap.be

© RAAP België bvba, 2018

RAAP België aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit het gebruik van de resultaten van dit onderzoek of de toepassing van de adviezen.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	2
Samenvatting.....	4
1 Beschrijvend gedeelte	5
1.1 Administratieve gegevens	5
1.2 Onderzoeksopdracht	7
1.2.1 Randvoorwaarden	7
1.3 Onderzoeksstrategie en -methodiek van het proefsleuvenonderzoek.....	8
1.3.1 Toelichting tot de keuze van de ligging van de sleuven	8
1.3.2 Keuze voor de selectie van de vondsten en de stalen	9
1.3.3 Afwijking tov het Programma van Maatregelen	9
1.3.4 Niet onderzochte zones.....	9
1.3.5 Organisatie van het vooronderzoek.....	10
1.3.6 Gebruikt materiaal en technische specificaties	10
1.3.7 Raadpleging specialisten	10
1.3.8 Wetenschappelijke advisering.....	10
2 Assessmentrapport proefsleuvenonderzoek	11
2.1 Assessment van de aardkundige opbouw.....	11
2.1.1 De noordwestelijke zone	11
2.1.2 De zuidwestelijk zone	13
2.1.3 De centrale zone.....	14
2.1.4 de oostelijke zone.....	17
2.1.5 Verloop van de helling van het terrein.....	18
2.2 Assessment van archeologische sporen en structuren	18
2.2.1 Greppels en grachten	21
2.2.2 Laatmiddeleeuwse cultuurlagen	23
2.2.3 14 ^{de} -eeuwse kuilen.....	24
2.2.4 Postmiddeleeuwse puinkuilen	25
2.2.5 17 ^{de} -eeuwse puinkuil.....	26
2.2.6 Kelders.....	28
2.3 Assessment van het vondstmateriaal	29
2.3.1 Methodologie Algemeen.....	29
2.3.2 Aardewerk	29

2.3.3	Dierlijk bot	34
2.3.4	Metaal	35
2.3.5	Bouwmateriaal	35
2.3.6	Natuursteen.....	35
2.4	Assessment van de stalen	35
2.5	Assessment van de conservatie	35
2.6	Datering en interpretatie van de site	36
2.7	Confrontatie met voorgaande onderzoeksfases.....	37
2.8	Archeologische verwachting	38
2.9	Beantwoorden van de onderzoeksvragen	40
3	Bibliografie	42
	Uitgegeven bronnen.....	42
	Geraadpleegde websites	42
4	Bijlagen	43

Samenvatting

Er werd door RAAP België een archeologisch vooronderzoek uitgevoerd door middel van proefsleuven en proefputten op enkele percelen in het centrum van Zottegem. Meer bepaald in de hoek die gevormd wordt door de Kasteelstraat en de Neerhofstraat. Dit in navolging van het programma van maatregelen dat in de archeologienota werd geadviseerd.

Door middel van het onderzoek kon worden aangetoond dat het bodemarchief niet geheel is verstoord door recente bebouwing. Over een groot deel van het terrein werden oude sporen en lagen aangetroffen waarvan de oudste vermoedelijk dateren uit de periode van vóór het ontstaan van Zottegem, en de jongste kunnen worden gelinkt met de bouw van de huizen langsheen de Kasteelstraat in de 19de eeuw. Het gaat voornamelijk om premiddeleeuwse greppels die wijzen op landindeling; kuilen en cultuurlagen centraal op het terrein getuigen van de in gebruik name van dit deel in de late middeleeuwen; een dik puinig pakket op houten liggers kan mogelijk in relatie worden gebracht met het huis op de hoek van de Neerhofstraat met de Kasteelstraat; en resten van een gracht kunnen worden gelinkt met de oude *Ootmoetsgracht* die doorheen de Vrijheid Zottegem liep en gekend is uit oude bronnen.

De vele sporen wijzen op het belang van dit grote en open perceel in de kern van de stad voor de kennis over de ontwikkeling van de vrijheid Zottegem. Daarom werden na het onderzoek drie zones afgebakend voor verder onderzoek. Een vierde zone, namelijk het deel onder het bestaande pand aan de Heldenlaan, kon niet worden onderzocht. Hiervan wordt de kans op een waardevol archeologisch bodemarchief echter zeer hoog ingeschat waardoor eveneens een archeologische opgraving na de afbraak van het pand wordt geadviseerd.

1 Beschrijvend gedeelte

1.1 Administratieve gegevens

- *Projectcode Agentschap Onroerend Erfgoed:* 2018E211
- *Type onderzoek:* Proefsleuvenonderzoek
- *Onderzoekskader:* opstellen van een verslag van resultaten in kader van het proefsleuvenonderzoek
- *Opdrachtgever:* Vanhout Project nv
- *Initiatiefnemer:* Vanhout Project nv
- *Erkend archeoloog:* RAAP België (OE/ERK/Archeoloog/2016/00154)
- *Naam plangebied en/of toponiem:* Zottegem College
- *Adres:* Kasteelstraat 55
- *Gemeente:* 9670 Zottegem
- *Provincie:* Oost-Vlaanderen
- *Kadastrale gegevens:* Zottegem, Afd. 1, Sectie A, nr. 140h en 104h
- *Oppervlakte projectgebied:* 4740m²
- *Oppervlakte geplande bodemingrepen:* 4740m²
- *Bounding box in lambertcoördinaten (X/Y):*
xMin,yMin: 110528.63, 173500.41 / xMax, yMax: 110664.27, 173581.48
- *Betrokken actoren:*
Veldwerkleider: N. Vanholme
Assistent archeoloog: J. De Mulder, M. Hendrickx, T. Van Speybroeck
Aardkundige: F. Philipsen
- *Wetenschappelijke begeleiding:*
J. Deschieter (PAM Velzeke, provincie Oost-Vlaanderen)
T. De Wandel (PAM Velzeke, provincie Oost-Vlaanderen)

Figuur 1: Projectie van het plangebied op de topografische kaart. (bron: NGI, 2017)

Figuur 2: Projectie van het plangebied op de GRB-kaart. (bron: AGIV, 2017)

1.2 Onderzoeksoopdracht

Op basis van het bureauonderzoek was het niet mogelijk een inschatting te maken van het aanwezige bodemarchief. Daarom werd een proefsleuvenonderzoek noodzakelijk geacht.

Het bijkomend vooronderzoek werd uitgevoerd in het kader van enkele specifieke doelstellingen:

- het verkrijgen van inzicht tot aanwezigheid van archeologische resten binnen het plangebied
- het identificeren en waarderen van de archeologische sporen: hierbij wordt de aard, bewaringstoestand en hun ouderdom in kaart gebracht, en deze gewaardeerd in hun ruimere omgeving (zowel geografisch als historisch)
- het afbakenen van eventuele verstoorde zones
- de impact van de voorziene werken op het mogelijk archeologisch erfgoed inschatten
- indien dit noodzakelijk zou blijken, het aanbevelen tot verdere onderzoeksstrategieën en/of het voorstellen van maatregelen voor behoud *in situ*

Volgende wetenschappelijke vraagstelling worden hierbij aangehaald:

- Zijn er archeologische sporen bewaard? Wat is hun aard en hun bewaringstoestand? En op welke diepte zijn ze gelegen?
- Wat is de invloed van 20ste-eeuwse bebouwing op de (verwachte) archeologie en (bodem)gaafheid? Zijn er onder deze gebouwen nog sporen bewaard?
- Wat is de invloed van de toekomstige inrichting op eventuele archeologische resten?
- Op welke manier kan bij de planvorming met archeologische resten worden omgegaan?

1.2.1 Randvoorwaarden

Rondom het neogotisch gebouw waren steunblokken en stellingen aangebracht, ter ondersteuning van de oude gevels. Het was niet mogelijk om het sleuvenonderzoek tot tegen de gevels uit te voeren. Op de plannen worden de steunblokken van de schoren schematisch weergegeven.

1.3 Onderzoeksstrategie en -methodiek van het proefsleuvenonderzoek

1.3.1 Toelichting tot de keuze van de ligging van de sleuven

De sleuven werden omwille van de specifieke omstandigheden op het terrein enigszins verplaatst ten opzichte van de voorgestelde sleuven in het Programma van Maatregelen van het bureauonderzoek. In het totaal zijn 6 sleuven aangelegd waarbij één ervan eerder valt onder de definitie van proefput. De sleuven werden onderbroken door huidige kelders, muren en andere verstoringen. De verschillende delen kregen echter geen nieuw nummer. In het verslag wordt vaak gesproken over werkputten in plaats van sleuven.

Werkput 1 was gelegen op het smalle perceel. In oorsprong diende deze dicht bij de rooilijn te worden gelegd. Omwille van een functionerende leiding kon deze niet dicht bij het nog behouden gebouw worden aangelegd. Daarnaast werd heel wat recent puin in de eerste 3m aangetroffen, waardoor de sleuf nog meer naar het westen kwam te liggen. De onderbreking tussen het oostelijk en westelijk deel kwam er naar aanleiding van bestaande muren en de grote diepte waarop het archeologisch vlak was gelegen. Omwille van veiligheidsredenen werd het noodzakelijk geacht om de sleuf niet verder te trekken.

Werkput 2 werd doorlopend aangelegd van noord naar zuid. Ze kon echter niet tot tegen de zuidelijke perceelsgrens worden doorgetrokken omwille van puin en beplanting. Een kleine uitbreiding naar het westen moest een beter zicht krijgen op enkele aanwezige sporen.

Werkput 3 werd eveneens doorlopend aangelegd, maar kent een verspringing en dit omwille van het aanwezige funderingen.

Werkput 4 was niet voorzien maar bleek noodzakelijk om een betere inschatting te maken in het sporenbestand, en dit in functie van het afbakenen van eventueel zones die dienden te worden opgegraven.

Werkput 5 bevond zich in de hoek van het neogotisch gebouw. Door de aanwezigheid van een recente kelder en de werftoegang kon in het zuiden slechts een beperkt vervolg worden aangelegd.

Werkput 6 betreft de oude kelders van de voormalige bewoning. Deze werden voor een deel leeggehaald. Plaatselijk werd een kleine verdieping gemaakt doorheen de vloer. Er is dus geen sprake van slechts één proefput. De drie profielen werden in functie van de vraagstelling gezet.

figuur 3 : Sleuvenplan geprojecteerd op het kadasterplan, projectie op het kadasterplan. In het roze de zone waar er schoren zijn geplaatst ter ondersteuning van het bestaand pand.

1.3.2 Keuze voor de selectie van de vondsten en de stalen

Alle vondsten werden per spoor ingezameld per materiaalcategorie. Ze kregen een apart vondstnummer en werden ter hoogte van hun vindplaats ingemeten. Enkel de vondsten uit de oude cultuurlagen werden per ruimere zone binnen een sleuf ingezameld. Omdat het over verplaatst materiaal gaat, was de precieze locatie van minder belang.

Er werden 4 stalen genomen. Het betreft telkens 2 pollenbakken van enerzijds een gracht en anderzijds een oude cultuurlaag. Ze dienden respectievelijk voor eventueel verder wetenschappelijk onderzoek en de studie van de stratigrafie van de cultuurlaag. Overigens werd besloten geen verdere stalen te nemen. Op het moment van het sleuvenonderzoek werd reeds besloten dat bepaalde zones verder onderzoek zouden vergen.

1.3.3 Afwijking tov het Programma van Maatregelen

Zoals hierboven aangehaald is het sleuvenplan niet blindelings gevolgd, maar werd de ligging aangepast naargelang de situatie en de vraagstellingen.

1.3.4 Niet onderzochte zones

Een deel van het **perceel aan de Heldenlaan** kon niet worden onderzocht. Dit door de aanwezigheid van een leiding die nog in gebruik is, en het behoud van het pand tijdens de voorziene werken. Belangrijk daarbij is dat het pand langsheen de Heldenlaan pas in een tweede fase van de werken zal worden afgebroken. Het was dus niet mogelijk om binnen dit onderzoek met ingreep in de bodem

hier meer informatie te vergaren inzake verstoringsgraad, aantal archeologische niveaus en bewaring van de sporen.

Voor dit perceel werd echter een zeer hoge verwachting voor archeologische sporen ingeschat. Deze inschatting wordt meegenomen bij de verder beslissing met betrekking tot verder onderzoek.

Daarnaast werd in samenspraak met de aannemer de **aanwezige werftoegang** niet vergaven. Deze was gelegen vanuit de Kasteelstraat tot aan de meest westelijke kelder.

Ook de **zones tussen de schoren tegen het neogotisch gebouw** werden vermeden omwille van het mogelijke instortingsgevaar.

1.3.5 Organisatie van het vooronderzoek

Het onderzoek werd uitgevoerd 18, 19, 21 tem 23 oktober 2018. Met uitzondering van één ochtend was het weer droog en zonnig.

Het opgraafteam bestond uit minstens 3, maximaal 4 personen: N. Vanholme, J. De Mulder, M. Hendrickx, T. Speybroeck.

1.3.6 Gebruikt materiaal en technische specificaties

Alle gegevens werden opgemeten door middel van een GPS (nl. GCX). De sporen en vondsten zijn geregistreerd in de databank 'Odile', ontworpen door de RAAP.

1.3.7 Raadpleging specialisten

nvt

1.3.8 Wetenschappelijke advisering

Op de derde dag werd een terreinbezoek gebracht door de provinciale archeologen J. Deschieter en T. De Wandel. De meeste sleuven waren toen reeds aangelegd en samen besproken. De resultaten werden veelbelovend bevonden voor de geschiedenis van Zottegem beter te begrijpen.

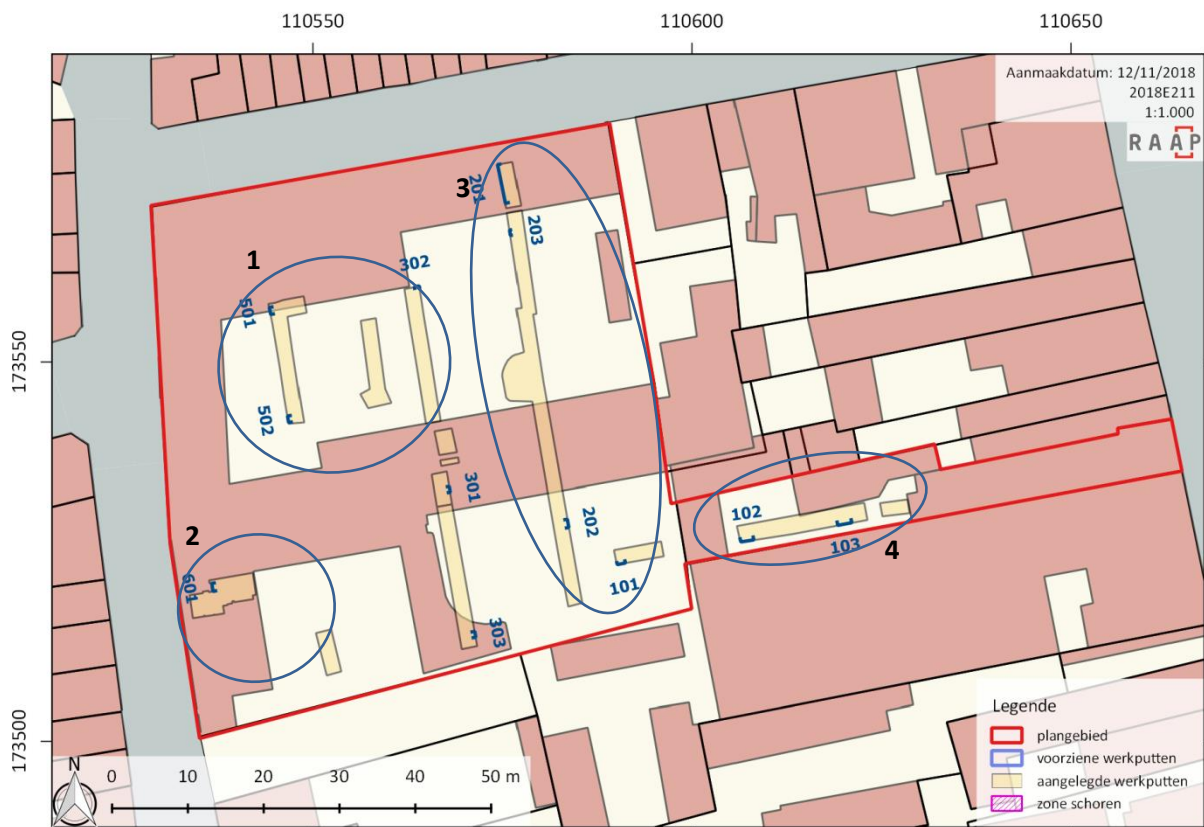
2 Assessmentrapport proefsleuvenonderzoek

2.1 Assessment van de aardkundige opbouw

De stratigrafie van het terrein was niet overal gelijk. Dat blijkt uit de 11 profielen die werden gezet. Om zicht te krijgen in de opbouw van het terrein worden ze hieronder gegroepeerd, beschreven en geïllustreerd aan de hand van enkele van de profielen, maar ook op basis van enkele coupes op sporen, of een combinatie van beide.

Ruimtelijk kan de volgende onderverdeling worden gemaakt:

1. de noordwestelijke zone
2. de zuidwestelijk zone
3. de centrale zone
4. de oostelijke zone

figuur 4 Aanduiding van de profielen met het profielnummer en de verschillende zones die hieronder verder besproken worden. Projectie op het kadasterplan (www.geopunt.be).

2.1.1 De noordwestelijke zone

In deze zone blijkt de algemene stratigrafie van het terrein te bestaan uit:

- een losse en zeer recente puinige en zandige laag
- een oudere puinlaag
- de natuurlijke leembodem

In de natuurlijke bodem werden in deze zone voornamelijk sporen opgetekend met veel grof puin. Het was niet steeds duidelijk of het plaatselijk dieperliggende puinlagen betrof, of werkelijk om

oudere kuilen onder de puinlaag. Het archeologisch niveau werd aangelegd op ca. 60cm onder het huidige maaiveld. De lemige sporen en natuurlijke bodem waren er sterk aangedrukt door het werfverkeer van de recente afbraakwerken. Hierdoor verliep het gelijkmatig afgraven tot het juiste niveau eerder moeizaam.

Het archeologisch vlak werd aangelegd op ca. 55m +TAW.

figuur 5 Werkput 3, profiel 302. De scheiding tussen de drie lagen was er vrij duidelijk en worden hier aangegeven door middel van witte stippellijn. De natuurlijke bodem vertoont vrij veel ijzerconcretievlekken.

figuur 6 Links: Werkput 5, profiel 502. Het puinpakket kan hier worden verdeeld in een bovenste sterk puinig, en een onderste eerder lemig pakket. Rechts: Werkput 5, profiel 501. Ook hier zijn twee puinlagen te herkennen. Rechts op de foto is het puinig spoor 67 aanwezig. Links worden de pakketten doorsneden door een recente goot.

2.1.2 De zuidwestelijk zone

Ter hoogte van de kelders van de rijhuizen in de kasteelstraat werd een profiel gezet op de plaats waar de bodemstratigrafie het hoogst was bewaard. Het betrof een stuk tussen de verschillende keldermuren dat duidelijk niet was vergraven.

Dit profiel vertoonde 5 lagen, gelegen tussen 56,5m +TAW en 55,5m +TAW. Van boven naar onder waren dit:

- een losse puinige recente laag (ca. 5 cm dik)
- een compacte donkergrijze laag (ca. 20cm dik)
- een grijs sterk homogeen pakket (ca. 40 cm dik)
- een meer lichtgrijsgroene laag met ijzerconcretievlekken (ca. 15cm dik)
- de lemige moederbodem met uitlogingsvlekken van de bovenliggende laag.

Ondanks dat het kleur en de textuur tussen de verschillende grijze lagen weinig verschillen, was deze gelaagdheid duidelijk. Het betreft voor de twee onderste met zekerheid **oude cultuurlagen**. Ze kunnen worden gelinkt met het gebruik van het terrein als akker- of tuingrond. Met zekerheid is deze bewerkt. Het gaat om oude Ap horizonten. Omdat er aardewerk werd uit verzameld werden ze benoemd door een spoornummer. In/onder de oudste cultuurlaag werd een spoor geregistreerd (S103). Dit werd eveneens in vlak 2 ingemeten. Het spoor bevindt zich op 55,5m +TAW, de vloer van de kelders op 56m +TAW. Dit wil zeggen dat onder de vloer nog oudere sporen aanwezig zijn. Dit werd bevestigd door een coupe op de vloer S97 en het profiel S602.

figuur 7 werkput 6, profiel 601. Stratigrafie tussen twee keldermuren. De lagen S101 en S93 zijn oude cultuurlagen uit de 13de en 14de eeuw. Daarop ligt een ophogingspakket (S103). In de natuurlijke moderm (MB) is een kuil aanwezig.

Op basis van het aardewerk konden de oude cultuurlagen in de 13de en 14de eeuw worden gedateerd. Omdat de lagen tijdens het uitgraven niet werden onderscheiden is het materiaal van S39 en S101 vermengd. Tijdens het verdiepen werd echter duidelijk dat het 13de-eeuws materiaal onderaan aanwezig was.

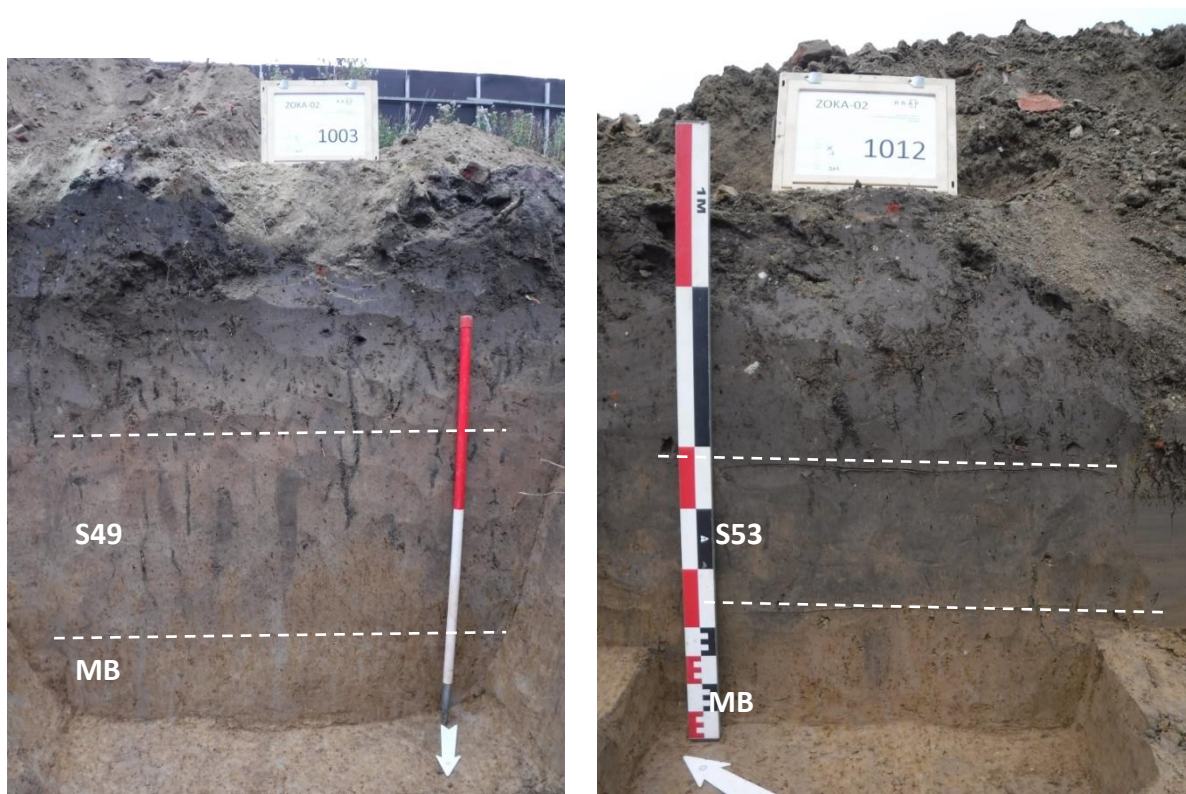
2.1.3 De centrale zone

Centraal op het terrein, van noord tot zuid, werd een gelijkaardige bodemopbouw waargenomen. Het gaat om een cultuurlaag, gelegen op de natuurlijke bodem, en waarop een recente ophogings- of nivelleringslaag aanwezig is.

De cultuurlaag is grijs tot grijsgroen en sterk gebioturbeerd. Ook de bioturbatie vanaf het bovenste pakket is intens. Hierdoor is de aflijning met zowel de bovenliggende als onderliggende laag niet duidelijk. De bioturbatie wijst erop dat de gronden niet zwaar zijn beploegd. Akkers worden te vaak bewerkt en zijn voor fauna en flora minder gunstig. De scheiding tussen de verschillende aardkundige horizonten is dan veel scherper.

De cultuurlaag kreeg in de verschillende profielen een ander spoornummer en werd onder meer benoemd als S42, S48, S49, S53. Er werd uit dit pakket voornamelijk aardewerk uit de late middeleeuwen verzameld, en meer bepaald uit de 14de eeuw.

Onder deze cultuurlaag werden in het centrale gedeelte heel wat 14de-eeuwse kuilen aangetroffen. Het lijkt er dan ook op dat bij de bewerking van de gronden in deze periode materiaal uit deze kuilen is 'opgespit'.

figuur 8 Links: Werkput 2, profiel 202. In de sterk gebioturbeerde bodem zijn twee antropogene lagen aanwezig. De oudste kan in de late middeleeuwen worden gedateerd.

Rechts: Werkput 3, profiel 301. De oude cultuurlaag is sterk onderhevig geweest aan bioturbatie.

figuur 9 Werkput 3, profiel 303: Detail van he profiel met aanduiding van de vage grens tussen de laatmiddeleeuwse cultuurlaag en de natuurlijke bodem (witte pijl). De bioturbatie vanuit de bovenliggende laag is zeer intens.

De sporen bevinden zich onder deze cultuurlaag. Dit kan worden geïllustreerd aan de hand van enkele coupes op sporen tegen de wand van de werkput werden gezet. Het archeologisch vlak lag in het noorden op 55,20m +TAW en in het zuiden op 56,5m +TAW.

figuur 10 Werkput 2: coupe op een premiddeleeuwse greppel S7. De pijl duidt op de ondergrens van de laatmiddeleeuwse cultuurlaag.

figuur 11 Werkput 2, spoor 21. De 14de-eeuwse kuil verschijnt van onder de oude cultuurlaag (weergegeven in stippellijn.)

2.1.4 de oostelijke zone

In de oostelijke zone, en meer bepaald op het langgerekte perceel, verschilt de opbouw van de bodem door de aanwezigheid van meerdere puinpakketten. Een coupe op de gracht S24 tegen de profielwand gaf een beeld op de volgende stratigrafie:

- los en humusrijke tuingrond
- een dikke puinlaag
- een humusrijke en weinig puinig pakket
- de resten van een oude cultuurlaag

De maaiveldhoogte was 57,7m +TAW, het archeologisch vlak werd aangelegd op 56m +TAW en lag in deze zone op een diepte van ca. 1,6m -Mv. Onder het onderste humusrijk pakket werden sporen aangetroffen. De oude cultuurlaag werd niet duidelijk tijdens het afgraven onderscheiden, maar was wel zichtbaar in een coupe op een van de oude greppels.

De reden waarom de stratigrafie hier anders is, kan mogelijk worden verklaard door de gebruiksevolutie van het terrein. Dit perceel is in recentere periodes sterk bebouwd geweest en heeft gefunctioneerd als tuin. Dit in tegenstelling tot de rest van het terrein.

figuur 12 Werkput 1, profiel 101: Situatie in het smalle perceel. Coupe op de greppel met zicht op de opeenstapeling van pakketten.

2.1.5 Verloop van de helling van het terrein

De natuurlijke helling van het terrein gaat oplopend van noord naar zuid. Dit bleek ook uit het aangelegde archeologisch vlak. In het noorden werd het vlak aangelegd op 55m +TAW, in het zuiden op 56.4m +TAW. Omwille van de recente bebouwing was er geen geleidelijk verloop meer, maar was het perceel in 'terrassen' aangelegd. Bij vervolgonderzoek dient daar zeker rekening mee worden te houden zodat het archeologisch vlak op een correcte manier wordt aangelegd.

2.2 Assessment van archeologische sporen en structuren

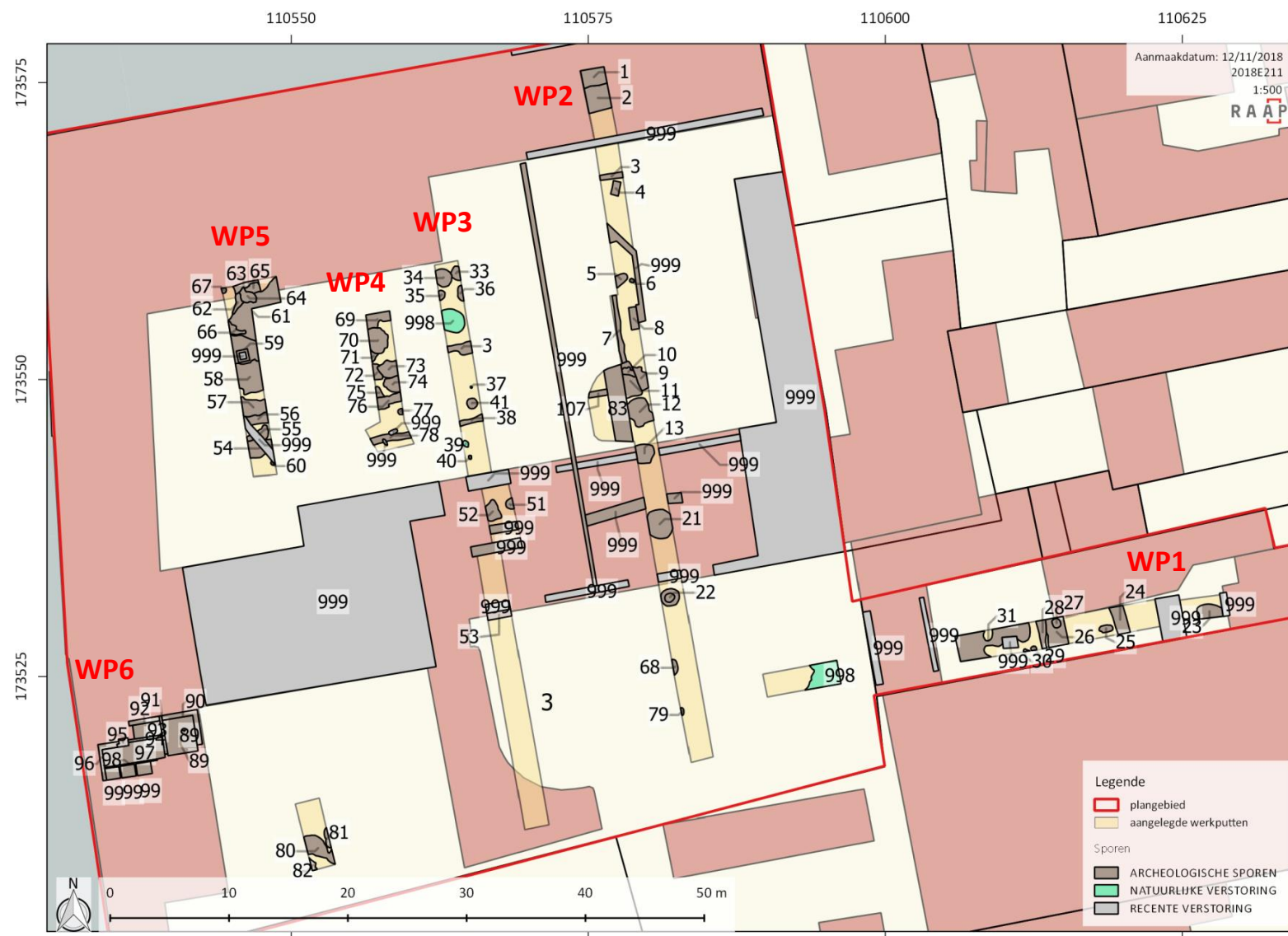
Om een overzicht op de verschillende sporen te bewaren zijn ze in verschillende categorieën onderverdeeld. Deze indeling werd ook overgenomen op het alle sporenplan. Deze is raadpleegbaar in bijlage 2. Elk soort spoor kreeg hierbij een aparte kleurcode. Op het faseringsplan zijn de sporen per archeologische periode ingekleurd (figuur 14).

In bijlage zitten ook alle plannen met de hoogtes van zowel het maaiveld als deze van het aangelegde archeologische vlak.

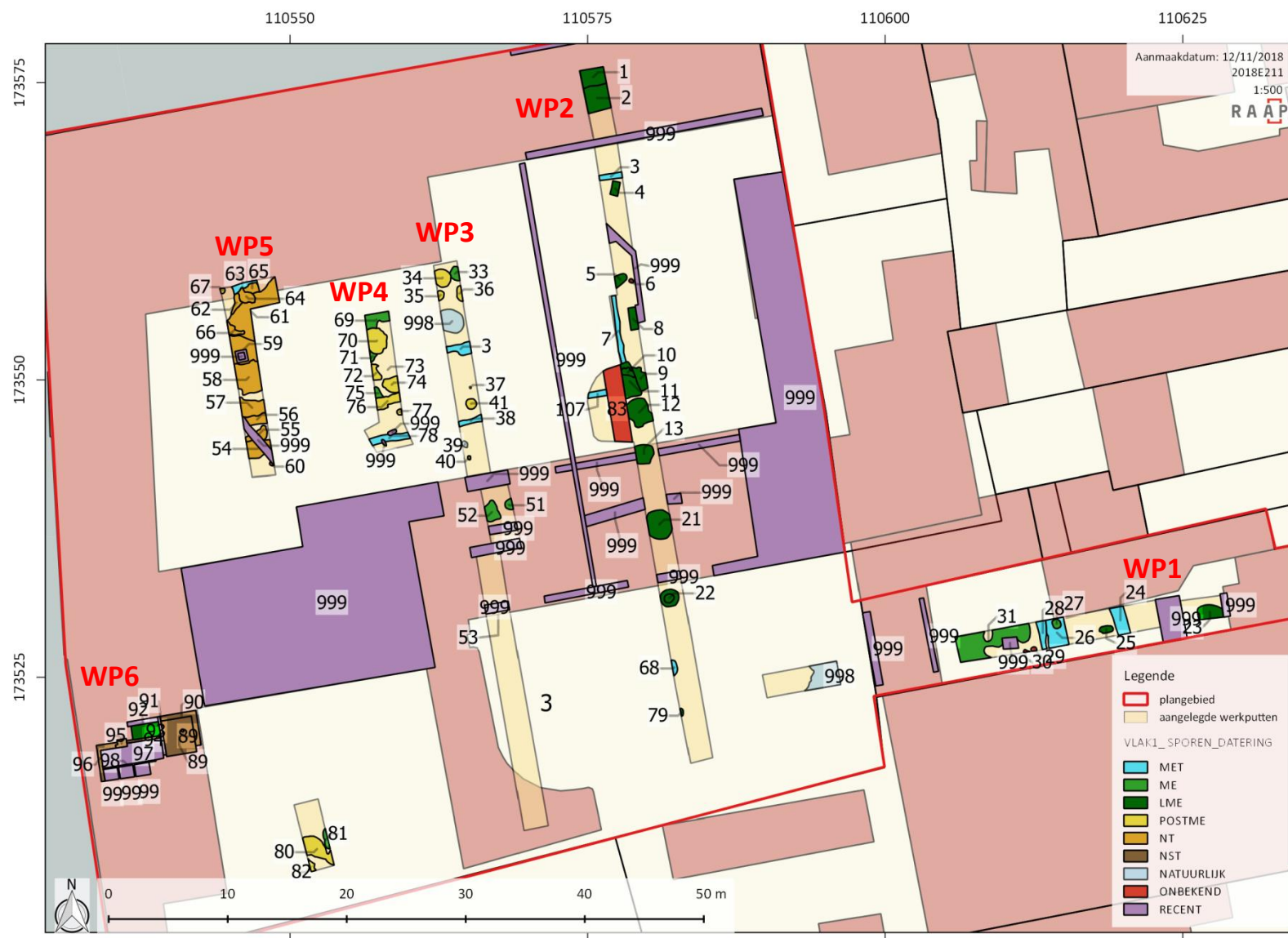
Hieronder worden de sporen gegroepeerd. Dit op basis van hun aard, en vaak daarbij horend hun datering. De datering gebeurde op basis van het aardewerk. Dit wordt in detail besproken in het volgende hoofdstuk.

Opeenvolgend worden volgende groepen besproken:

- greppel en grachten
- laatmiddeleeuwse cultuurlagen
- 14de-eeuwse kuilen
- postmiddeleeuwse puinkuilen
- 17de-eeuwse puinlaag
- kelders

figuur 13 Algemeen plan met aanduiding van alle ingemeten sporen en verstoringsen. (www.geopunt.be)

figuur 14 Algemeen faseringsplan met weergave van alle sporen per archeologische periode. (www.geopunt.be)

2.2.1 Greppels en grachten

Een reeks **greppels** had een sterk uitgelopen vulling. Het weinige materiaal dat erin werd aangetroffen is handgevormd. Het gaat wellicht om Romeinse greppels of dateren mogelijk uit de ijzertijd. Greppel S9 (WP2) was vrij ondiep (2 cm), S3 daarentegen ging ca. 30cm diep ten opzichte van het archeologisch vlak en vertoonde zandige lensjes. Sporen S9, S38 en S78 in resp. werkputten 2, 3 en 4 lagen in elkaars verlengde en vormen dus één greppel. In werkput 1 werden gelijkaardige sporen aangetroffen, al zijn ze breder uitgegraven (S24 en 26). Het gaat mogelijk steeds om een smalle en bredere greppel. Dit was onduidelijk in vlak en coupe. Het betreft mogelijk een heruitgraving.

figuur 15 Werkput 2, spoor 3. Coupe op een oude greppel. Onderin zijn zandige lenzen zichtbaar. Het spoor bevindt zich onder een oude cultuurlaag.

Naast deze oude greppels zijn ook twee grote en jongere **grachten** aangesneden. Ze bevinden zich enerzijds op het achterste deel van het langgerekte perceel (WP&, S31), anderzijds tegen de Neerhofstraat (WP2, S1).

De gracht in werkput 1 werd niet herkend in vlak 1. Hier was enkel een zeer vage laag aanwezig (S31/S19). Het betrof mogelijk een sterk gebioturbeerde laag met vrij veel plantenwortels, afkomstig van oeverbegroeiing. De moeilijk leesbare grond was sterk reducerend gevlekt, veroorzaakt door grondwaterschommeling. Pas bij het dieper uitgraven van deze zone kon de aanzet van de gracht worden waargenomen. Omwille van veiligheidsredenen werd besloten de gracht niet verder vrij te leggen. De aanzet van de gracht bleek vrij humeus. De insnijding in de natuurlijke bodem was zeer vaag.

figuur 16 Werkput 1, Profiel 102: aanzet van een gracht. De onderste vulling is sterk humeus.

De gracht tegen de neerhofstraat was wel reeds zichtbaar in het eerste vlak, al werd hij hier in dit deel vrij diep aangelegd (op 50m +TAW). Reden was dat de gracht pas werd herkend op deze diepte, en niet eerder. De vulling van de gracht komt zeer sterk overeen met een oude cultuurlaag en lijkt er verder in over te vloeien. Een echte scheiding tussen gracht en cultuurlaag was er niet, waardoor er over de stratigrafie geen uitspraak kan worden gedaan, al is er een vermoeden dat de gracht jonger is. Verder onderzoek moet dit uitwijzen. Uit de onderste vulling (S17/S2) komt voornamelijk materiaal uit de 14de eeuw. In de laag erboven (S16/S1) lijkt een vermenging van de oude cultuurlaag met een homogeen bruin pakket te zijn. Het bevat weinig baksteenspikkels en kalmortel. Ter hoogte van de gracht werden puinige pakketten aangesneden. Mogelijk hebben deze te maken met de dichtwerping van de gracht.

De onderstaande foto geef een impressie van de aanzet van de gracht, de kleurverschillen zijn echter zeer subtiel en komen er niet duidelijk uit.

figuur 17 Profiel 201. In witte stippellijn de aanzet van de gracht in profiel en in vlak.

De grachten kunnen in relatie worden gebracht met de oude gracht, 'Oodtmoetsgracht' genaamd. Deze is gekend uit oude bronnen, en een relict ervan kan nog worden waargenomen op 19de-eeuwse kadasterkaarten. Hierbij is het niet duidelijk of het lange perceel een relict is van de weg die naast de gracht is gelegen, of van de gracht zelf. In 1791 werd besloten om de gracht te dempen, wegens het aanwezige '*sticken en bedorven waeter*'.¹

2.2.2 Laatmiddeleeuwse cultuurlagen

Over het centrale deel van het terrein en tussen de kelders langsheen de Kasteelstraat zijn oude cultuurlagen aangetroffen. Deze lagen wijzen op gebruik van het terrein als 'landbouwgrond', of hier misschien beter te benoemen als 'tuinbouwgrond'. Er werd heel wat materiaal in aangetroffen, voornamelijk daterend uit de 14de eeuw. Tussen de kelders werden echter twee duidelijke cultuurlagen aangetroffen, waarvan vermoedelijk de oudste eerder in de 13de eeuw kan worden gedateerd.

Het materiaal zelf is mogelijk voornamelijk verspit materiaal afkomstig uit de kuilen die onder de cultuurlaag zijn aangetroffen. Er zijn geen bewijzen van jonger materiaal. Hierdoor is er een vermoeden dat dit ingesloten terrein niet (meer) zwaar werd bewerkt, maar eerder als 'moestuyn' of 'siertuin' werd benut. Dit wijst op een minder intensief gebruik van het terrein. Ook de aanwezigheid

¹ Watte, 1986.

van de bioturbatie gaf dit reeds aan (zie supra). Het is echter mogelijk dat de jongere lagen volledig afgegraven zijn.

De cultuurlagen werden in het vorige hoofdstuk afgebeeld in verschillende profielen.

2.2.3 14de-eeuwse kuilen

Voornamelijk in werkput 2, maar ook in werkput 1, zijn onder de cultuurlagen grote, voornamelijk ronde, kuilen aangetroffen. Ze hadden bijna steeds een vrij homogene vulling, al waren er enkele met vlekken natuurlijke bodem. Eén ervan S11, vertoonde een vlek met vrij veel houtskool en verbrande leem (S10). Twee van de kuilen werden aangeboord om de diepte bepalen. Spoor 12 was ca. 50cm diep, S21 ging daarentegen zeker 85cm diep. Onderaan was de vulling eerder kleiig dan lemig.

figuur 18 Werkput 2, zicht richting het noorden (Neerhofstraat). In het vlak zijn verschillende 14de-eeuwse kuilen zichtbaar

figuur 19 Werkput 2, uitbreiding: de 1de-eeuwse kuilen worden doorsneden door een uitbraakspoor van een bakstenen muur.

2.2.4 Postmiddeleeuwse puinkuilen

Ten westen van de zone met 14de-eeuwse kuilen werden voornamelijk kuilen aangetroffen met een meer puinige vulling (werkputten 3 en 4). Deze werden niet verder onderzocht waardoor het niet geheel duidelijk is of de volledige vulling puinig materiaal bevat, of dat de puinige laag dat hier over het hele terrein is gelegen in oudere kuilen is 'gezak't'. De aflijning was alvast scherper dan deze van de 14de-eeuwse kuilen. Op basis van de aanwezige baksteen- en kalmortelspikkels wordt de bovenste vulling van deze kuilen in of jonger dan de 15de-eeuw gedateerd. Ook de sporen in het zuidelijke deel van werkput 5 zijn enkele kuilen aangetroffen met voornamelijk aardewerk uit de 15de eeuw of later. Al werd hier ook 14de-eeuws materiaal aangetroffen. Dit is verspit materiaal, of wijst toch op oudere kuilen met een jongere bovenste vulling.

figuur 20 Werkput 3, overzicht op de aanwezige sporen. Op de voorgrond zijn een reeks meer puinige kuilen zichtbaar.

2.2.5 17de-eeuwse puinkuil

In werkput 5 werd een grote puinige laag aangesneden. Om zicht te krijgen op dit spoor, werd deze sleuf iets dieper aangelegd. De verschillende sporen die werden geregistreerd behoren dan ook wellicht tot eenzelfde pakket, waarbij hier en daar de natuurlijke bodem zichtbaar werd. Bij het verdiepen bleek onder het puinig pakket houten balken te liggen (S58). Het betrof vrij lange en aangepunte balken/dikke planken, parallel naast elkaar gelegd. De functie ervan bleef tijdens het vooronderzoek ongekend. Het spoor werd doorsneden door een recente opvangput die in verbinding stond met een afvoergoot. De opbouw ervan, baksteen met bastaardmortel, afgedekt met natuurstenen tegels, liet vermoeden dat het een 19de-eeuwse constructie betrof. Deze werd dan ook niet in detail geregistreerd.

Het puinig pakket bevatte heel wat materiaal, zowel aardewerk, als goed bewaard dierlijk bot en metaal. Het geheel kan in de 17de eeuw worden gedateerd. Hierdoor is er mogelijk een onmiddellijke relatie tussen het gebouw dat op de 17de-eeuwse figuratieve kaarten op de hoek van het perceel is gelegen, en dit pakket op houten balken.

figuur 21 Werkput 5, overzicht op de puinige sporen.

figuur 22 Werkput 5, zicht op de houten balken (S58).

2.2.6 Kelders

In plaats van de voorgestelde testput aan de Kasteelstraat werd een deel van de kelderresten vrij gelegd en geregistreerd. Immers, een deel van de kelder was reeds/nog zichtbaar door de afbraakwerken. De kelderruimte was gevuld met grof puin en afval wat deels werd verwijderd tijdens het vooronderzoek.

Het werd duidelijk dat de kelder niet in één fase was gerealiseerd. De oudste fase die werd waargenomen zijn enkele muren (S90, S95, S96) opgetrokken in regelmatig metselverband en opgetrokken met vrij lemige mortel met vrij grote kalkspikkels.

Het is duidelijk dat de verder onderverdeling pas later gebeurde. Dit gebeurde met andere soort bakstenen en veel hardere (cement)mortel.

De vloeren bestonden in het algemeen uit natuurstenen tegels, gelegen in een zavelbed.

Op de muren en de vloer wijst een zwart laagje op het gebruik van de kelders als kolenkelder.

Een deel van de trap is bewaard. Deze bestaat uit op de strek gelegde bakstenen.

Bij het plaatselijk doorbreken van de vloer bleken de muren door middel van een getrapte fundering te zijn opgetrokken. Onder de vloer waren nog resten van de oude cultuurlaag aanwezig, evenals een klein puinig kuiltje.

figuur 23 Werkput 6. De resten een kelder aan de Kasteelstraat. Op basis van het metselwerk konden verschillende bouwfases worden onderscheiden. De zwarte resten op het witte pleister wijst op het gebruik ervan voor kolenopslag.

2.3 Assessment van het vondstmateriaal

2.3.1 Methodologie Algemeen

Methodologisch zijn per spoor de materiaalcategorieën uitgesplitst en in de mate van het mogelijke gedetermineerd.

Voor het aardewerk is steeds is een telling (n) van het aantal vondsten gedaan. Bij het aardewerk werd ook het minimum aantal individuen vermeld (MAI) in de databank. Diagnostische scherven, die afhankelijk van de berekeningswijze van het MAI al dan niet kunnen worden meegeteld, zijn aangeduid met (*). Het aardewerk is verder ingedeeld op basis van de aardewerksoorten. Voor een chronologische benadering van het materiaal is per context gekeken naar de onderlinge verhouding van de aanwezige aardewerksoorten. Een verdere verfijning van de chronologie wordt verkregen door het bekijken van de vormsoorten en hun morfo-typologische kenmerken. Voor de determinatie van de aardewerksoorten en vormsoorten is beroep gedaan op het basiswerk *“Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen”* van Dr. Koen De Groote².

Het dierlijk bot werd gedetermineerd tot op soort en skeletelement indien mogelijk. Daarnaast werd ook nagegaan wat de bewaring was en of er opmerkelijke zaken aanwezig waren (bv. knaagsporen). Dergelijke gegevens kunnen immers iets vertellen over de tafonomie van bepaalde sporen en/of lagen.

De overige categorieën, metaal, bouwmaterialen en natuursteen, worden kort besproken.

De uitgebreide vondstenlijst, opgedeeld in artefacten, kan worden teruggevonden in bijlage 5.

Bij het uitschrijven werd rekening gehouden met de hierboven ingedeelde sporen groepen.

2.3.2 Aardewerk

2.3.2.1 Pre- of vroegmiddeleeuwse periode

In essentie gaat het om sterk gefragmenteerd en verweerd handgevormd aardewerk dat niet met zekerheid aan een specifieke periode kon worden toegeschreven. Wel is zeker dat het om aardewerk gaat dat dateert van voor de volmiddeleeuwse periode. Dit sterk gefragmenteerd, handgevormd reducerend gebakken aardewerk is aangetroffen in de sporen 7, 26 en 88.

2.3.2.2 Vroege en volle middeleeuwen

Van een aantal sterker verweerde fragmenten grijs gedraaid aardewerk is het niet duidelijk of ze aan de Romeinse dan wel volmiddeleeuwse periode moeten worden toegewezen. Het gaat om de wandfragmenten uit sporen 5, 63, 65, 75 en 88 (profiel 303). Voor het materiaal uit sporen 75 en 88 gaat het duidelijk om residueel materiaal. Spoor 75 is een onderdeel van een postmiddeleeuwse, 17de-eeuwse sporencluster. Spoor 88 uit profiel 303 betreft een laatmiddeleeuwse cultuurlaag.

2.3.2.3 Late middeleeuwen

Duidelijk laatmiddeleeuws aardewerk is afkomstig uit de contexten S1, 4, 5, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 19, 21, 23, 25, 28, 41, 48, 49, 52, 53, 54, 58, 65, 66, 70, 73, 76, 80, 93 en 1000. Voor de contexten S54, 58, 66, 70, 73, 76 en 80 gaat het om residueel gedraaid grijs aardewerk dat vermengd zit tussen jonger postmiddeleeuws (17de-eeuws) aardewerk.

² DE GROOTE, 2008

Voor het gedraaid grijs aardewerk zijn de vormsoorten van de kogelpot, kookkan/grape, kom, teil en de drainagebuis gedetermineerd.

Voor de vormsoort van de kogelpot gaat het steevast om individuen met een blokvormige, rechthoekig randtype (figuur 24). Enkele individuen zijn voorzien van een reeks aansluitende vingertopindrukken op de rand. De aanwezigheid van kookkannen in dezelfde contexten alsook de blokvormige randtypes wijzen op een datering in de 13de eeuw.

Enkele individuen konden als kookkannen gedetermineerd worden. Het gaat om kookkannen of vroege grapes met een schuin naar buiten geplooid afgeronde rand, voorzien van een afgeplatte bovenzijde of licht sikkelvormige randtypes met afgeronde top. Voor zowel de kookkan als de kogelpotten kon het effectieve gebruik als kookvorm worden vastgesteld door de aanwezigheid van roetsporen aan de buitenzijde van de rand- en wandfragmenten. Van de vormsoort van de kom kon één individu worden geïdentificeerd. Het gaat echter ook om een individu een beroete buitenzijde. Één randfragment van een kookkan vertoonde geen roetsporen maar een kalkaanslag aan de binnenzijde.

Ook de vormsoort van de teil is met enkele individuen vertegenwoordigd. Het gaat om 14de-eeuwse teilen met een eenvoudige brede bandvormige rand met afgeronde top of een brede manchetvormige rand met geprononceerde boven- en onderlip en afgeschuinde top.

Hoewel geen randfragmenten van kannen of kruiken aanwezig waren in het vondstensemble zijn verschillende worstoren in grijs aardewerk waarschijnlijk wel afkomstig van deze vormsoort.

De kan is wel vertegenwoordigd in roodbakkend aardewerk. Het betreft enkele kannen in hoogversierd aardewerk met een groenkleurende, integraal geglazuurde sliblaagversiering (figuur 26). Ook één wandfragment met geelkleurende sliblaagversiering en roodbruine beschildering van enkele evenwijdige lijnen komt voor (figuur 25). Het gaat om bandvormige, geribbelde en bovenaan afgeronde randtypes.

Nog twee importen kunnen chronologisch ook in deze fase worden ingedeeld. Het gaat om wandfragmenten van respectievelijk protosteengoed en geglazuurd Maaslands aardewerk.

figuur 24 Werkput 2, spoor 21, vondstnr 11. Vondstenensemble uit een laatmiddeleeuwse kuil met onder meer fragmenten van een kookkan (rechtboven) en een kogelpot (rechts midden).

figuur 25 Werkput 2, spoor 12, vondstnr 62. Vondstenensemble uit een laatmiddeleeuwse kuil met voornamelijk grijs aardewerk en één stuk hoogversierd aardewerk.

figuur 26 Werkput 6, spoor 93, vondstnr. 71. Hoogversierd aardewerk uit de cultuurlaag.

2.3.2.4 Postmiddeleeuwen

De postmiddeleeuwse periode is vertegenwoordigd in de contexten S13, 41, 54, 56, 61, 67, 70, 72, 77, 88 en 1000. Het aardewerk zit hiermee geconcentreerd ter hoogte van een reeks 17de-eeuwse kuilen en een puinige laag in het noordwesten van het plangebied.

Voor de postmiddeleeuwse periode zijn de aardewerksoorten van het roodbakkend aardewerk, het Rijnlands steengoed, Majolica, pijpenaardewerk en industrieel witbakkend aardewerk gedetermineerd. Het rood aardewerk heeft daarbij de breedste waaier aan vormsoorten voortgebracht. Zo komen borden, hengselpotten, kookpot, kannen/kruiken, pannen, teilen en papkommen voor. Verschillende papkommen en borden zijn voorzien van slibversiering. Zowel de geglazuurde, geel kleurende sliblijnversiering als de geglazuurde, groen kleurende, integrale sliblaagversiering (op de binnenzijde) komen vertegenwoordigd. Nagenoeg al het materiaal is verder aan de buitenzijde en soms zowel aan de buitenzijde als binnenzijde van loodglazuur voorzien. Roetsporen en slijtagesporen op de bodems zijn veelvuldig aanwezig op het materiaal.

Voor de Rijnlandse importen gaat het steeds om kannen of kruiken. Met zekerheid aanwezig is een kannetje in Westerwald aardewerk. Het overige materiaal betreft donkergrijs steengoed, voorzien van zoutglazuur, waarvan het productiecentrum niet te bepalen viel.

Het Majolica aardewerk bestaat uitsluitend uit borden. Het gaat om majolica met een gelig baksel, vaak voorzien van een beschildering met florale motieven op de binnenzijde van de borden.

Van één randfragment met engobe kon het productiecentrum niet worden bepaald.

Verder komen nog enkele fragmenten witbakkend pijpenaardewerk voor, waarvan er vermoedelijk één afkomstig is van een individu met een kromkop.

Als laatste kon nog één fragment industrieel wit aardewerk gedetermineerd worden.

figuur 27 Werkput 5, spoor 70, vondstnummer 51. Greep uit het aardewerkensemble uit een 17de-eeuwse puinig pakket. Er is een grote diversiteit aan vormen en baksel.

figuur 28 Werkput 5, spoor 58, vondstnr. 55. Bordfragmenten uit een 17de-eeuws puinig pakket.

figuur 29 Werkput 5, spoor 58, vondstnr. 55. Fragmenten van geïmporteerd aardewerk (vlnr: majolica, ongekend, steengoed)

figuur 30 Werkput 5, spoor 58, vondstnr. 55. Fragmenten van lokaal vervaardigd, rood aardewerk. Het betreft hier duidelijk consumptieafval.

2.3.2.5 Conclusie

Op basis van het aardewerk kunnen drie grote fases worden onderscheiden. Het pre- of vroegmiddeleeuws materiaal bestaat ofwel uit residueel materiaal in jongere contexten, ofwel uit materiaal dat wel in associatie met vermoedelijk premiddeleeuwse sporen werd aangetroffen.

Voor de middeleeuwse periode situeert het materiaal zich hoofdzakelijk in de 13de en 14de eeuw. De dominante aardewerksoort betreft het grijs aardewerk, aangevuld met een kleine hoeveelheid hoogversierd aardewerk en enkele importen uit het Rijnland en Maasland. De gebruikssporen op het aardewerk wijzen op het effectieve gebruik van het materiaal. Ondanks de aanwezigheid van pottenbakkersafval op de nabijgelegen percelen is geen materiaal uit een pottenbakkersatelier aangetroffen binnen het hier behandelde plangebied. De oorsprong van zowel het laat- als postmiddeleeuws materiaal moet waarschijnlijk vooral binnen een huishoudelijke context gezocht worden.

Het laatmiddeleeuws materiaal vertoont gelijkaardige gebruiks- en slijtagesporen. Ook vertoont het vormenspectrum van het postmiddeleeuws materiaal een grotere functionele verscheidenheid. Zo zijn zowel wel schenk- en drinkgerei, als kook- en opslagvormen, tafelwaar en meer decoratieve of recreatieve vorm- en aardewerksoorten vertegenwoordigd.

2.3.3 Dierlijk bot

Het ingezameld dierlijk bot kwam niet in grote hoeveelheden voor, maar is wel aanwezig in de verschillende spoorgroepen.

Algemeen is het goed bewaard waardoor een determinatie van soort en skeletelement mogelijk is.

- Uit een gracht in werkput 1 die gedateerd wordt in de metaaltijden komt een grote wervel en een deel van een femur van mogelijk een rund. Ze zijn goed bewaard. Omwille daarvan is het niet duidelijk of deze gracht weldegelijk prestedelijk is, of het intrusief materiaal betreft.
- Uit de laatmiddeleeuwse cultuurlaag kwam bot afkomstig van rund (femur en tand) en schaap/geit (femur?). Er zijn knaagsporen waargenomen wat wijst dat het bot niet onmiddellijk werd afgedekt.
- ook uit één van de 14de-eeuwse kuilen werd een stukje bot gehaald. Het is vrij hard en relatief goed bewaard, al kon het niet verder worden gedetermineerd.
- Uit de postmiddeleeuwse kuilen komt een metatars met duidelijke extra beenvorming aan het proximale gedeelte. Dit wijst op overbelasting. Daarom wordt aangenomen dat het bot afkomstig is van een trekdier. Daarnaast werd ook een tand van een paard ingezameld, evenals een deel van een bovenkaak van een rund.
- Uit het 17de-eeuw puinig pakket werden grote fragmenten opgeraapt van de soorten varken, rund en schaap/geit. Ze kennen ene goede bewaring en ook hier zijn kauwsporen waarneembaar. De onderkaak van een rund is afkomstig van een subadult. Bij de aanleg van de werkput 5 zijn een metatars en een metacarp van de soort rund ingezameld. Ze behoren wellicht eveneens tot het puinig pakket.

Conclusie: Net zoals voor het aardewerk betreft het hier voornamelijk consumptieafval. Door de goede bewaring is het mogelijk om extra informatie af te leiden.

2.3.4 Metaal

Opvallend is het voorkomen van kleine metaalslakken in de cultuurlaag, evenals kleine sterk geïrodeerde metalen voorwerpen, waaronder een nagel en mogelijk een deel van een meslammet.

Ook uit de voornamelijk postmiddeleeuwse lagen en puinpakketten werden enkele gesmede nagels verzameld.

2.3.5 Bouwmateriaal

Enkel uit het 17de-eeuwse puinpakket en een 14de-eeuwse kuil werd bouwmateriaal gerecupereerd. Voor het eerste gaat het om een gebroken fragment van een vloertegel. Aangezien deze aan één zijde verbrand is, betreft het meer bepaald een haardtegel. Voor het tweede geval gaat het om een dunnere daktegel.

2.3.6 Natuursteen

In het totale vondstenensemble zitten een 5-tal stukjes natuursteen. Het betreft in de meeste gevallen om kalksteen.

2.4 Assessment van de stalen

Er werden enkel stalen genomen door middel pollenbakken. Dit gebeurde in de eerste plaats van de vrij humeuze vulling van de grote gracht in werkput 1. In profiel 201 is daarnaast ook staal genomen van de cultuurlagen vlak naast de gracht.

Op het moment van het vooronderzoek was nog niet geheel duidelijk welke delen van het terrein voor verder onderzoek zouden worden afgebakend. Met de staalnames was het de bedoeling al onderzoeksmateriaal te verzamelen voor eventueel wetenschappelijk onderzoek wanneer deze zones niet zouden worden geselecteerd.

Tabel 1 Overzicht van de genomen stalen

Monsternummer	Werkput	Spoornummer	Aard van het staal	Aard van het spoor
1	1	19, 20	pollenbak	Grachtvulling
2	1	19, 20	pollenbak	Grachtvulling
3	2	17	pollenbak	Cultuurlaag
4	2	16, 17	pollenbak	Cultuurlaag

2.5 Assessment van de conservatie

Niet van toepassing

2.6 Datering en interpretatie van de site

Op basis van het sporenbestand tijdens het vooronderzoek kan een voorlopige inschatting worden gemaakt van het gebruik van het terrein binnen verschillende archeologische periodes:

1. Premiddeleeuwse periode:

Aard van de sporen: haaks op elkaar staande greppels en grachten

Functie: landindeling, gebruik als landbouwgrond

Toelichting: Dat deze, landschappelijk gezien, aantrekkelijke locatie vóór de ontwikkeling van de stad moet zijn opgezocht door de mens op er zich te vestigen, valt niet te betwijfelen. Er zijn echter tot nu toe weinig aanwijzingen daarvoor in het centrum. Enkel sporen in de onmiddellijke omgeving uit de bronstijd en ijertijd, evenals een Romeins brandrestengraf³ zijn enkele schaarse getuigen.

2. Vroege en volle middeleeuwen:

Geen informatie beschikbaar

3. Late middeleeuwen

Aard van de sporen: grote kuilen, cultuurlagen, grachten?

Functie: leemwinningskuilen?

Toelichting: Tegen de Kasteelstraat wijst de aanwezigheid van een 13de-eeuwse cultuurlaag op de inname van dit deel, wellicht eerder als 'tuingrond' dan als 'landbouwgrond'. Deze laag werd slechts zeer plaatselijk aangetroffen en werd wellicht op de rest van het terrein omgeploegd of weggegraven. Het grootste deel van het terrein bevat een oude cultuurlaag met voornamelijk 14de-eeuws materiaal. Het lijkt erop dat in latere periodes deze gronden niet intensief zijn gebruikt.

De aanwezigheid van het 14de-eeuws materiaal is wellicht voornamelijk afkomstig van verploegd materiaal dat afkomstig is uit de vele kuilen die duidelijk onder deze laag gelegen zijn. Deze kuilen wijzen wellicht op het winnen van grondstof (leem). De leem kan zijn gebruikt voor de opbouw van huizen in vakwerkbouw of bijvoorbeeld ook voor de constructie van ovens (bv de koepel ed.). Een link met het pottenbakkersafval uit de 14de eeuw is verleidelijk, maar kan niet met zekerheid worden bepaald. Duidelijke resten van pottenbakkersactiviteiten zijn er niet aangetroffen, met uitzondering van enkele vage misbaksels.

Als laatste zijn er twee grote grachten, gelegen aan de rand van de percelen. Het is niet duidelijk wanneer deze zijn aangelegd, maar het is daarbij niet uitgesloten dat ze reeds in de late middeleeuwen dienst deden als begrenzing van erven of de vrijheid Zottegem zelf.

4. Postmiddeleeuwen

Aard van de sporen: puinkuilen, depressie?, grachten

³ Mondelinge informatie J. Deschieter (PAM, Velzeke)

Toelichting: Een precieze datering voor de vele puinkuilen en lagen is er niet. Ze verschillen echter van de 14de-eeuwse kuilen omwille van hun (bovenste?) vulling waarin veel meer puin zit vervat, en het stratigrafische relatie ten opzichte van de ophogingspakketten. Ze liggen daarnaast ook beduidend dichter bij de straatzijde. Ter hoogte van deze kuilen is er geen sprake meer van een duidelijke oude cultuurlaag.

De twee grote grachten die werden aangesneden maken wellicht deel uit van de oude *Oodtmoetgracht*. Deze gracht liep vanaf de vijver, gelegen op de markt, parallel tussen de huidige Heldenlaan en de Kasteelstraat om voor de Neerhofstraat (Oude Verkenmarkt), af te draaien richting de huidige Molenstraat.⁴ Langsheen deze gracht liep een voetwegel. Ze werd gedempt en vervangen door een overwelfde 'goot'. Hiervan werden echter geen resten van teruggevonden.

Of het sterk puinig pakket met 17de-eeuws aardewerk ook kan worden gelinkt met de gracht is niet duidelijk. Aangezien de ligging is de kans eerder klein.

2.7 Confrontatie met voorgaande onderzoeksfases

Op basis van de bureaustudie werd een verwachtingsmodel opgesteld. De resultaten van het vooronderzoek worden hier tegenover geplaatst:

- **Verstoorte zones:** Het bleef tijdens de bureaustudie onduidelijk of er onder de aanwezige kelders nog archeologische resten zouden aanwezig zijn. voor de 20ste-eeuwse kelders is dit niet het geval, hier wordt aangenomen dat de kans dat er archeologische sporen zijn bewaard nihil is. Onder de oudere kelders langsheen de Kasteelstraat kunnen echter wel nog archeologische resten aanwezig zijn. Deze zijn veel minder diep uitgegraven.

- De kans op **steentijdsites** was moeilijk in te schatten. Er zijn echter geen gaaf bewaarde bodems; noch lijkt het landschap er zich minder toe verlenen om als gunstig te worden beschouwd voor deze periode. Hierdoor worden er ook geen sites uit de steentijd verwacht.

- Sporen uit de **metaaltijden en Romeinse periode** werden op het aanpalende perceel onder een middeleeuwse cultuurlaag aangetroffen. Ook op het betreffende perceel is dit het geval. Ze komen voornamelijk voor op het noordelijke deel. Ze zijn vrij goed bewaard.

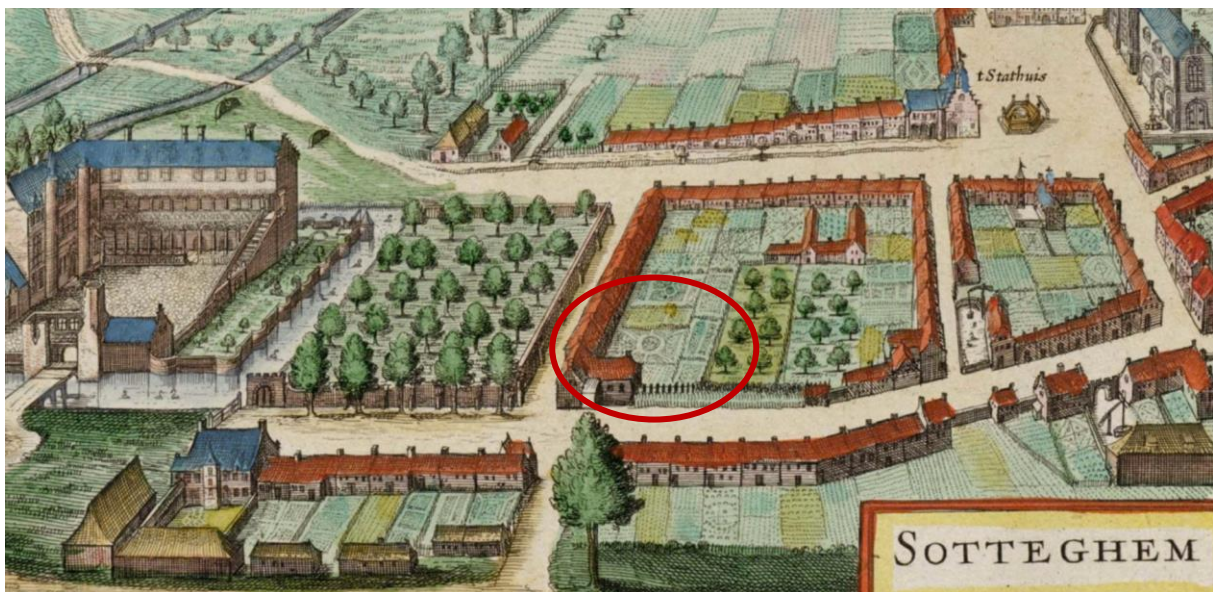
- In de **12de eeuw** zou de bewoning zich voornamelijk tussen kasteel en kerk hebben bevonden. Uit deze periode werden echter geen sporen aangetroffen. Er zijn ook geen aanwijzingen dat deze locatie reeds in gebruik was genomen als bijvoorbeeld akkerland. Een cultuurlaag uit deze periode ontbreekt, evenals resten die wijzen op landindeling. Het valt echter niet uit te sluiten dat de grote perceelsgrens die 2 maal werd aangesneden teruggaat op deze periode.

- **Late middeleeuwen:** Er zijn duidelijke aanwijzingen voor de ingebruikname van de gronden als land-/tuinbouwgrond (cultuurlagen) en in functie van ambachtelijke activiteiten (kuilen). De kuilen kunnen worden geïnterpreteerd als leemwinningskuilen. De sporen en cultuurlagen dateren op basis

⁴ Watte, 1986, 23.

van het aardewerk uit de 13de en 14de eeuw. Gelijkaardige sporen zijn op het aangrenzend perceel aangetroffen. Uit de 15de eeuw zijn er geen sporen gekend. Deze locatie blijkt minder intensief te zijn gebruikt. Dit kan ook worden afgeleid uit de vrij intense bioturbatie van de cultuurlagen. Mogelijk bevinden/bevonden sporen uit deze periode zich meer aan de straatzijdes.

- **Postmiddeleeuwen:** De vele puinkuilen in de noordwestelijke hoek, evenals de 17de-eeuwse puinlagen op houten balken, kunnen wellicht in relatie worden gebracht met de huizen die op de kaart van Sanderus worden weergegeven. Op dat moment is er ook sprake van de aanwezigheid van de Ootmoetsgracht. De oude kelders konden niet exact worden gedateerd. Een datering in de 19de eeuw voor de oudste muurresten lijkt het meest plausibel. Er zijn geen resten aangetroffen van oudere bewoning.

figuur 31 Uitsnede uit de kaart van Sanderus (1641-1644). Dit beeld geeft deels weer wat het onderzochte gebied lange tijd moet zijn geweest: een zone met voornamelijk binnentuinen en boomgaarden. Op dat moment staat een vrij imposant huis op de hoek van de Neerhofstraat en de Kasteelstraat, dit werd pas in de 19de eeuw totaal vervangen door het huidige neogotische gebouw. (<https://egmontkasteelherleeft.wordpress.com/tag/landschapsreconstructie>)

2.8 Archeologische verwachting

Voor het onderzochte deel van het plangebied is het duidelijk dat er zich waardevolle archeologische bodemarchief onder het maaiveld bevindt waarvan een verder onderzoek een grote bijdrage zal leveren over de kennis over de ontwikkeling van Zottegem. Het gaat hier dan meer specifiek over het landgebruik van dit blok vanaf de late middeleeuwen, de ontwikkeling van het terrein als binnengebied in de stad en het gebruik ervan voor bewoning langs de straatzijdes. Ook kan op basis van de vondsten een beeld worden verkregen over de materiële cultuur in de verschillende periodes. De zogenaamde *oodtmoetgracht* zal op twee verschillende plaatsen worden aangesneden. Verder onderzoek zal hopelijk meer informatie verschaffen over de precieze ligging en de ontstaansfase.

Verwacht wordt ook een beter beeld te krijgen van mogelijke landindeling in de prestedelijke periode. Het is daarbij niet zeker of het Romeinse sporen zijn, of een greppelsysteem uit de metaaltijden. Op basis van het vooronderzoek was het immers niet mogelijk de oude greppels te dateren.

Voor het smalle perceel richting de Heldenlaan was het niet mogelijk om bijkomende informatie te verkrijgen. Vooronderzoek was er immers niet mogelijk. Hier blijft de hoge verwachting aan een rijk bodemarchief gelden, zoals werd aangehaald in de bureaustudie. Naast muurwerk van oudere bewoningsfases kunnen tussen de funderingen oudere sporen worden aangetroffen, van zowel de oudste fase van Zottegem in de 12de eeuw, als sporen die dateren uit de prestedelijke periode. Er is weet van één recentere kelder, maar dit wil niet zeggen dat geen oudere kelders aanwezig kunnen zijn. Daarnaast is het mogelijk dat er onder de keldervloer eveneens nog sporen zijn bewaard. Naast bewoningssporen is er ook een kans dat er resten van ambachtelijke activiteiten worden aangetroffen. Daarbij zijn resten van pottenbakkerssite de meest voor de hand liggende, omwille van de gekende context met pottenbakkersafval op het naburige perceel.

2.9 Beantwoorden van de onderzoeksvragen

In het programma van maatregelen werden een aantal onderzoeksvragen gesteld waar het sleuvenonderzoek een antwoord diende op te geven. Ze worden hieronder beantwoord:

- **Zijn er archeologische sporen bewaard? Wat is hun aard en hun bewaringstoestand? En op welke diepte zijn ze gelegen?**
Er zijn sporen van diverse aard aangetroffen: premiddeleeuwse greppels, laatmiddeleeuwse kuilen en cultuurlagen, postmiddeleeuwse puinkuilen en erfgrachten, kelders uit de 19de eeuw met bijhorende recente verbouwingen.
Algemeen is de bewaring goed, al zijn de oudste sporen vrij vaag. De premiddeleeuwse en laatmiddeleeuwse sporen bevinden zich onder een laatmiddeleeuwse cultuurlaag. Algemeen is dit 50 tot 80 cm onder het maaiveld. Enkel in het smalle perceel naar de Heldelaan liggen de sporen veel dieper, namelijk op 1,5m diepte ten opzichte van het paaiveld.
De kelders aan de kasteelstraat liggen deels bloot, deels onder een puinlaag.
- **Wat is de invloed van 20ste-eeuwse bebouwing op de (verwachte) archeologie en (bodem)gaafheid? Zijn er onder deze gebouwen nog sporen bewaard?**
Ondanks de aanwezigheid van funderingen van 20ste-eeuwse gebouwen is het bodemarchief goed bewaard. Enkel onder de vloer van de recente grote kelders worden geen sporen meer verwacht.
- **Wat is de invloed van de toekomstige inrichting op eventuele archeologische resten?**
Het geheel wordt uitgegraven voor een ondergrondse parkeergarage, bewaring in situ is hierdoor niet mogelijk. Voor het perceel aan de Heldenlaan zal het pand worden afgebroken en de huidige kelder evenals de funderingen worden uitgegraven.
- **Op welke manier kan bij de planvorming met archeologische resten worden omgegaan?**
Er dient een overweging te worden gemaakt over zones die verder onderzocht moeten worden, en dit door een vlakdekkende opgraving. Het deel onder het nog te slopen pand kon niet worden onderzocht. Hier wordt een werfbegeleiding geadviseerd na de sloop. De kans dat hier archeologische sporen en lagen zijn bewaard wordt omwille van de ligging aan de Heldenlaan immers zeer hoog ingeschat.

figuur 32 aanduiding van de zone die wordt geadviseerd voor verder archeologisch onderzoek.

3 Bibliografie

Uitgegeven bronnen

VAN DURME L. 1999 Plaatsnamen te Zottegem en Strijpen. Handelingen van het Zottegems Genootschap voor Geschiedenis en Oudheidkunde, IX, 2

WATTE, F., 1986. Zottegem 17e-18e eeuw, *29e Jaarboek van de Zottegemse Culturele Kring*, Zottegem.

SANDERUS A., 1644. Flandria Illustrata.

DE GROOTE, K. 2008. Middeleeuws aardewerk in Vlaanderen, Volume 1. *Relicta Monografie* 1. Brussel.

Geraadpleegde websites

Centraal Archeologische Inventaris: <http://cai.onroerenderfgoed.be>

Geoportaal Onroerend Erfgoed: <http://geo.onroerenderfgoed.be>

Geopunt: <http://www.geopunt.be>

<https://egmontkasteelherleeft.wordpress.com/tag/landschapsreconstructie>

4 Bijlagen

Bijlage 1: Plangebied (shapefile)

Bijlage 2: Archeologische opmetingsplannen

Bijlage 3: Fotolijst

Bijlage 4: Sporenlijst

Bijlage 5: Vondstenlijst

Bijlage 6: Tekeningenlijst

Bijlage 7 : figurenlijst

Figuur 1: Projectie van het plangebied op de topografische kaart. (bron: NGI, 2017)	6
Figuur 2: Projectie van het plangebied op de GRB-kaart. (bron: AGIV, 2017)	6
figuur 3 : Sleuvenplan geprojecteerd op het kadasterplan, projectie op het kadasterplan. In het roze de zone waar er schoren zijn geplaatst ter ondersteuning van het bestaand pand.	9
figuur 4 Aanduiding van de profielen met het profielnummer en de verschillende zones die hieronder verder besproken worden. Projectie op het kadasterplan (www.geopunt.be).....	11
figuur 5 Werkput 3, profiel 302. De scheiding tussen de drie lagen was er vrij duidelijk en worden hier aangegeven door middel van witte stippellijn. De natuurlijke bodem vertoont vrij veel ijzerconcretievlekken.....	12
figuur 6 Links: Werkput 5, profiel 502. Het puinpakket kan hier worden verdeeld in een bovenste sterk puinig, en een onderste eerder lemig pakket. Rechts: Werkput 5, profiel 501. Ook hier zijn twee puinlagen te herkennen. Rechts op de foto is het puinig spoor 67 aanwezig. Links worden de pakketten doorsneden door een recente goot.....	12
figuur 7 werkput 6, profiel 601. Stratigrafie tussen twee keldermuren. De lagen S101 en S93 zijn oude cultuurlagen uit de 13 ^{de} en 14 ^{de} eeuw. Daarop ligt een ophogingspakket (S103). In de natuurlijke modem (MB) is een kuil aanwezig.	13
figuur 8 Links: Werkput 2, profiel 202. In de sterk gebioturbeerde bodem zijn twee antropogene lagen aanwezig. De oudste kan in de late middeleeuwen worden gedateerd.	14
figuur 9 Werkput 3, profiel 303: Detail van he profiel met aanduiding van de vage grens tussen de laatmiddeleeuwse cultuurlaag en de natuurlijke bodem (witte pijl). De bioturbatie vanuit de bovenliggende laag is zeer intens.	15
figuur 10 Werkput 2: coupe op een premiddeleeuwse greppel S7. De pijl duidt op de ondergrens van de laatmiddeleeuwse cultuurlaag.	15
figuur 11 Werkput 2, spoor 21. De 14 ^{de} -eeuwse kuil verschijnt van onder de oude cultuurlaag (weergegeven in stippellijn.)	16
figuur 12 Werkput 1, profiel 101: Situatie in het smalle perceel. Coupe op de greppel met zicht op de opeenstapeling van pakketten.....	17
figuur 13 Algemeen plan met aanduiding van alle ingemeten sporen en verstoringen. (www.geopunt.be) ...	19
figuur 14 Algemeen faseringsplan met weergave van alle sporen per archeologische periode. (www.geopunt.be)	20
figuur 15 Werkput 2, spoor 3. Coupe op een oude greppel. Onderin zijn zandige lenzen zichtbaar. Het spoor bevindt zich onder een oude cultuurlaag.	21
figuur 16 Werkput 1, Profiel 102: aanzet van een gracht. De onderste vulling is sterk humeus.	22
figuur 17 Profiel 201. In witte stippellijn de aanzet van de gracht in profiel en in vlak.	23
figuur 18 Werkput 2, zicht richting het noorden (Neerhofstraat). In het vlak zijn verschillende 14de-eeuwse kuilen zichtbaar	24
figuur 19 Werkput 2, uitbreiding: de 1'de-eeuwse kuilen worden doorsneden door een uitbraakspoor van een bakstenen muur.	25
figuur 20 Werkput 3, overzicht op de aanwezige sporen. Op de voorgrond zijn een reeks meer puinige kuilen zichtbaar	26
figuur 21 Werkput 5, overzicht op de puinige sporen.	27
figuur 22 Werkput 5, zicht op de houten balken (S58).	27
figuur 23 Werkput 6. De resten een kelder aan de Kasteelstraat. Op basis van het metselwerk konden verschillende bouwfases worden onderscheiden. De zwarte resten op het witte pleister wijst op het gebruik ervan voor kolenopslag.	28
figuur 24 Werkput 2, spoor 21, vondstnr 11. Vondstenensemble uit een laatmiddeleeuwse kuil met onder meer fragmenten van een kookkan (rechtboven) en een kogelpot (rechts midden).	31

figuur 25 Werkput 2, spoor 12, vondstnr 62. Vondstenensemble uit een laatmiddeleeuwse kuil met voornamelijk grijs aardewerk en één stuk hoogversierd aardewerk.	31
figuur 26 Werkput 6, spoor 93, vondstnr. 71. Hoogversierd aardewerk uit de cultuurlaag.	31
figuur 27 Werkput 5, spoor 70, vondstnummer 51. Greep uit het aardewerkensemble uit een 17 ^{de} -eeuwse puinig pakket. Er is een grote diversiteit aan vormen en baksel.	32
figuur 28 Werkput 5, spoor 58, vondstnr. 55. Bordfragmenten uit een 17 ^{de} -eeuws puinig pakket.	33
figuur 29 Werkput 5, spoor 58, vondstnr. 55. Fragmenten van geïmporteerd aardewerk (vlnr: majolica, ongekend, steengoed)	33
figuur 30 Werkput 5, spoor 58, vondstnr. 55. Fragmenten van lokaal vervaardigd, rood aardewerk. Het betreft hier duidelijk consumptieafval.	33
figuur 31 Uitsnede uit de kaart van Sanderus (1641-1644). Dit beeld geeft deels weer wat het onderzochte gebied lange tijd moet zijn geweest: een zone met voornamelijk binnentuinen en boomgaarden. Op dat moment staat een vrij imposant huis op de hoek van de Neerhofstraat en de Kasteelstraat, dit werd pas in de 19 ^{de} eeuw totaal vervangen door het huidige neogotische gebouw. (https://egmontkasteelherleeft.wordpress.com/tag/landschapsreconstructie)	38
figuur 32 aanduiding van de zone die wordt geadviseerd voor verder archeologisch onderzoek.	41